

УДК 81'243:378

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296991>

Валентина Малик, викладач іноземних мов
кафедри української та іноземних мов
Вінницького національного аграрного університету

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИХОВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Стаття присвячена аналізу особливостей іноземної мови. Доведено, що мова виступає сполучною ланкою між історичними поколіннями народу, забезпечуючи єдність культурної традиції. Іноземна мова розглядається як інструмент полікультурного розвитку особистості студентів. Зазначено, що міжкультурна комунікація стала відмінною рисою сучасного українського суспільства, а її розвиток є одним із пріоритетних напрямів діяльності системи освіти загалом.

Ключові слова: англійська мова; культура; іноземна комунікативна культура; виховання; ЗВО.

Літ. 20.

Valentyna Malyk, Lecturer of Foreign Languages of the
Ukrainian and Foreign Languages Department,
Vinnytsia National Agrarian University

A FOREIGN LANGUAGE AS A TOOL FOR FOSTERING A FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE CULTURE

The article shows that in the modern conditions of the development of global informational, scientific, technical and educational interaction, the integration of Ukraine into the world and European space, the area of intersection of cultures of different peoples is increasing. The article is devoted to the analysis of the peculiarities of a foreign language in higher education. It has been proven that the language acts as a connecting link between the historical generations of the people, ensuring the unity of the cultural tradition. Language as a means of communication is the most productive tool of human mutual understanding. It was concluded that language is an effective means of forming a human personality. Language is one of the unique phenomena of human life and society, as well as the carrier of the culture of the people, which has a traditional character and whose traditionality is ensured and supported by the continuity of communication between generations. Language is the most important national identifier. A foreign language is considered as a tool of multicultural personality development of students. Communication between people is formed thanks to intercultural communication skills. It is noted that intercultural communication has become a distinctive feature of modern Ukrainian society, and its development is one of the priority directions of the education system in general. Intercultural communication is a social phenomenon that consists of both constructive and destructive interaction between representatives of different national and ethnic cultures within a clearly defined spatial and temporal space. The aspects of the communicative act are listed, and it is also indicated that the identification of the listed aspects takes place by both verbal and non-verbal means, and the specified means are briefly characterized.

Keywords: English language; culture; foreign language communicative culture; upbringing; institutions of higher education.

Постановка проблеми. Іншомовна комунікативна культура студентів закладів вищої освіти є актуальним питанням, яке потребує детального розгляду. Пропонована стаття присвячена аналізу особливостей іноземної мови як інструмента виховання іноземної комунікативної культури студентів немовних спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень. У дослідженні іноземної комунікативної культури особистості важливими є праці, присвячені взаємозв'язку мови, культури і комунікації, зокрема: культурологічні (Л. Кондрацька, Г. Чайка, С. Черепанова, Т. Чмут та ін.), педагогічні (І. Зязюн, Г. Сагач та ін.). Крім того, проблеми, що виникають у процесі міжкультурної комунікації, тривалий час вивчали та продовжують опрацьовувати національні і зарубіжні вчені. Так, окремі аспекти означеної проблеми аналізували такі

українські науковці, як Н. Василюшина, Т. Скирда, Н. Свентицька, Л. Клименко, Л. Гончаренко, Т. Асламова, І. Бахов та інші, їм присвячені доробки зарубіжних дослідників Дж. Мартіна й Т. Накаямю, С. Тінг-Тумі та Л. Чанг, Дж. Ньюліпа, К. Сорельс та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості іноземної мови у ЗВО як ключового інструменту при вихованні іноземної комунікативної культури.

Виклад основного матеріалу. Сучасні глобальні суспільно-політичні й економічні зміни викликають значний інтерес до культури інших народів як визначальної умови реалізації творчого потенціалу особистості і суспільства, форми ствердження самобутності народу й основи духовного здоров'я нації, міжкультурних контактів, що розвиваються сьогодні у специфічному культурно-інтеграційному і соціально-психологічному контексті [6].

Мова є ефективним засобом формування людської особистості. За допомогою мови ми пізнаємо навколишній світ, набуваємо знань, умінь оцінювати життєві явища, формуємо світогляд, вчимося планувати свої дії, аналізувати їх і передбачати можливі наслідки. Лише за допомогою мови людина може сприймати й розуміти думки, почуття та вчинки інших людей, реалізовувати свій інтелектуальний потенціал. За допомогою мови люди спілкуються між собою, узагальнюють свій досвід, накопичують знання і передають їх один одному.

Мова – одне з унікальних явищ життя людини і суспільства. Вона сформувалася одночасно з ними і є не лише найпомітнішою ознакою, але й ключовою умовою формування їх сутності. Мова – носій культури народу. Кожна людина, опановуючи рідну мову, від покоління до покоління засвоює культуру свого народу, сприймаючи разом із мовою пісні, казки, жарти, жарти, легенди, приказки, казки, історію, звичаї, традиції матеріальної культури та духовне життя нації. Отже, мова є феноменом національної культури [9].

Мова має традиційний характер. Її традиційність забезпечується та підтримується безперервною спілкування поколінь. Розвиток мови досягається шляхом удосконалення уже вироблених попередніми поколіннями форм та засобів передачі думок, вираження почуттів і сприйняття світу. Кожне наступне покоління вибирає з мовленнєвого досвіду своїх батьків найкраще, найдосконаліше, найпридатніше для вираження своїх ідей, свого ставлення до життя, своїх ідеалів. Так народжується традиція в еволюції літературного мовлення, у використанні мови нинішніми і її новими поколіннями [10; 12].

Культура як явище соціального і духовного життя народу створюється завдяки традиції. Традиція сприяє становленню жанрів мистецтва і літератури, формуванню у них напрямів і стилів. Завдяки традиції створюються сприятливі умови для формування наукових напрямків, шкіл і філософських течій [13].

Формування професійних умінь, навичок, знань у різних видах ремесел та мистецтва, принципів і прийомів наукового аналізу має бути традиційним. Завдяки традиції підтримуються національно-демократичні основи мистецтва і літератури, існує фольклор, народні звичаї та обряди, утверджуються та зміцнюються моральні норми. Національне відродження народу передбачає повернення до традицій, що склалися в національній культурі.

Крім того, як мова, так і культура еднають людей. Це визначається її призначенням – збирати, узагальнювати, культивувати, виражати й закріплювати в слові, у художніх образах все, що є важливим для народу [7; 8].

Мова є найважливішим національним ідентифікатором, з допомогою якого нації ідентифікують одна одну та утверджують свою самодостатність.

Мова та прояви національної культури (національний костюм, деталі поведінки, етикет, жести, приналежність до певної релігії, дотримання загальновідомих обрядів і звичаїв) вказують на приналежність людини до певної нації [3].

Мова як засіб вираження національної культури виявляється її найважливішою частиною, дієвим чинником самого її існування і динамічного розвитку. Вона виступає сполучною ланкою між історичними поколіннями народу, забезпечує спадкоємність та єдність культурної традиції.

Отже, взаємозв'язок мови та національної культури розкривається і характеризується такими твердженнями:

– мова є дзеркалом культури, тому що мова відображає навколишній світ, національний характер, менталітет, традиції та систему цінностей;

– мова є скарбницею культури, бо зберігає культурні надбання у лексиці, граматиці, фразеології та фіксує їх у фольклорі, художній і науковій літературі;

– мова є носієм культури, вона ніби естафета, що передає спадщину національної культури від покоління до покоління, адже молодь разом із мовою засвоює узагальнений досвід предків;

– мова є інструментом культури. Мова формує національний характер окремого носія мови, оскільки її використання невіддільне від впровадження у свідомість молодого покоління зафіксованих у мові світогляду, ментальності та комплексу моральних цінностей народу.

У сучасних умовах розвитку глобальної інформаційної, науково-технічної та освітньої взаємодії, інтеграції України у світовий і європейський простір збільшується зона перетину культур різних народів за рахунок появи освітнього культурного простору, спільного для всіх [5]. Цьому сприяє не тільки стрімке зростання міжнародних контактів між представниками різних етнічних культур, а й встановлення тісних зв'язків між мікро- або субкультурами, що належать до однієї національної лінгвокультурної спільності. Поступово з'являється усвідомлення того, що культурні відмінності відіграють важливу роль у ділових стосунках і можуть суттєво вплинути на кінцевий результат співпраці. Однією з важливих проблем освіти постійно залишається проблема підготовки фахівців для життя у такому суспільстві, що стає все більш мультикультурним, і створення освітнього простору, який допомагає захистити від дискримінації, неприйняття, насильства та конфліктів, пов'язаних із взаємодією різних культур і світоглядів різних народів [5, 10]. Міжкультурна комунікація стає відмінною рисою сучасного українського суспільства, а її розвиток – одним із пріоритетних напрямів діяльності системи освіти загалом [16; 17].

Основною сучасної цивілізації є розмаїття культур, які постійно взаємопов'язані та взаємодіють. Крім того, кожна культура має власну мовну систему,

за допомогою якої носії спілкуються один з одним. Значення мови в культурі будь-якого народу неможливо переоцінити. Мова є інструментом культури, який формує особистість людини, що через мову сприймає менталітет, традиції та звичаї свого народу, а також специфічний культурний образ світу [2].

Таким чином, мова є специфічним засобом збереження та передачі інформації, а також управління поведінкою людини. Завдяки мові досягається специфічно людська форма передачі соціального досвіду, культурних норм і традицій; через неї досягається спадкоємність різних поколінь та історичних епох. Мова виконує багато функцій, але головними серед них є такі: засіб вираження, засіб спілкування. Серед багатьох функцій мови особливе місце посідає комунікативна, яка, власне, свідчить про те, що без мови будь-яка форма людського спілкування стає неможливою. Оскільки культуру як специфічну людську ознаку адаптації до навколишнього середовища, можна також назвати спілкуванням, то стає очевидним, що зв'язок між мовою, культурою та спілкуванням – природний і нерозривний.

Останнім часом іноземна мова деякими дослідниками розглядається як інструмент полікультурного розвитку особистості студентів або як засіб, що забезпечує інтеграцію людини в нове суспільство, в нову соціальну ситуацію. Так, Т. Олійник вважає, що впровадження культурологічних елементів у викладанні іноземної мови є необхідним у сучасному реальному житті, оскільки усвідомлення та виокремлення відмінностей різних культур, толерантне ставлення до цих відмінностей стимулюють мовний, когнітивний і соціальний розвиток студентів [18, 29]. Відповідно, комплексне володіння іноземною мовою студентами немовних спеціальностей сприятиме мобільності українських фахівців у Європі та відповідатиме міжнародним уявленням про базові навички сучасного фахівця. Адже міжкультурна комунікація – це не лише полілог у сфері культури, туризму, мистецтва, побуту тощо, а й спілкування на певному професійному рівні. Розвиваючи міжкультурну компетентність в іноземних мовах, ми також підвищуємо професійну компетентність. Тому вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти набуває культурологічного змісту, оскільки майбутній фахівець нового типу, який володіє іноземною мовою, покликаний здійснювати професійну діяльність на міжнародному рівні, адаптуватися до нового способу спілкування, іншої культури та розуміння власних етнокультурних джерел, швидко адаптуючись до полікультурного середовища простору і виявляючи толерантне ставлення до іноземної мови й культури [14, 35].

Міжкультурна комунікація є соціальним феноменом, що полягає як у конструктивній, так і в деструктивній взаємодії між представниками різних національних і етнічних культур у межах чітко визначеного

просторово-часового простору. Ключова роль у міжкультурній взаємодії належить людині, що є носієм загальнолюдських і культурних особливостей.

Комунікація між людьми формується завдяки навичкам міжкультурної комунікації. Справжнє знання мови полягає у знанні її внутрішнього духу, логіки та культури, адже саме мова забезпечує діалог культур [11].

Таким чином, ми можемо сказати, що з допомогою культури народу, який послугується певною мовою як засобом спілкування, відбувається становлення високодуховної особистості.

Варто також звернути увагу на те, що поняття “міжкультурна комунікація” виникло у 1954 р. з появою книги Є. Холла і Д. Трагера “Культура як комунікація”. Саме в цій книзі вперше було окреслено термін “міжкультурна комунікація” для широкого вжитку.

Крім того, науковець Ф. Бацевич наголошує на тому, що міжкультурна комунікація є спілкуванням між носіями різних культур, які користуються різними мовами [1].

Взаємодія культур – це особливий тип безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або більше культурами, а також взаємовпливи і зміни, що відбуваються у ході цих стосунків. Процес взаємодії культур, як правило, є довгостроковим явищем (щонайменше кілька десятиліть).

Мова як засіб спілкування є найпродуктивнішим інструментом людського взаєморозуміння. Варто зазначити, що спілкування можна розглядати як форму діяльності людей, яка проявляється в обміні інформацією, взаємовпливі, взаємопереживанні та взаєморозумінні партнерів. Спілкування може розв'язати такі проблеми, як обмін інформацією, вираження ставлення людей один до одного, вплив один на одного тощо.

Така багатофункціональність комунікації дає підставу виділити такі її аспекти:

1. Інформаційний, де спілкування вважається обміном інформацією між комунікантами;
2. Інтерактивний, де спілкування характеризується як взаємодія індивідів у процесі їх співпраці;
3. Гносеологічний, коли людина вступає як суб'єкт і об'єкт соціокультурного пізнання;
4. Аксеологічний, який передбачає вивчення комунікації як процесу обміну цінностями;
5. Нормативний, що розкриває місце і роль спілкування у процесі правильної регуляції поведінки особистості, а також передачі та закріплення поведінкових стереотипів;
6. Семіотичний, при якому комунікація виступає як специфічна знакова система і як посередник у функціонуванні різних знакових систем;
7. Практичний, за якого процес спілкування розглядається як обмін результатами діяльності, уміннями й навичками [19].

Важливо також зазначити, що ідентифікація перелічених аспектів комунікативного акту відбувається як вербальними, так і невербальними засобами.

Невербальна комунікація поділяється на такі види: *kinesics* – вивчення рухів тіла і жестів; *posture* – положення тіла при веденні комунікації; *proxemics* – вчення про дистанцію між комунікантами; *haptics* – наука про дотики; *facial expressions* – вивчення виразів обличчя; *oculesics* – особливості зорового контакту; *paralanguage* – наука, що включає тон, частоту тону та інтонації мовлення; *silence* – вивчення різного впливу періодів мовчання під час комунікації; *olfactics* – вивчення значення ароматів; *adornment* – вивчення значення вбрання, зачіски, прикрас та аксесуарів [20].

Мова виступає посередником різних соціокультурних систем і передає їх специфіку. Більш широким поняттям міжмовної комунікації є поняття “міжкультурна комунікація”, що виражає зміст діяльності людей, які взаємодіють у певній ситуації.

Успішна міжкультурна та соціальна взаємодія є проявом відповідної комунікативної поведінки в процесі взаємопізнання, взаєморозуміння, налагодження стосунків, а отже, передбачає, поряд із достатньо високим рівнем володіння іноземною мовою (англійською), уміння перекладати та розуміти соціокультурне розмаїття партнерів у спілкуванні. У процесі спілкування відбувається не простий рух інформації, а, як мінімум, активний обмін нею. Як наслідок, соціокультурна комунікація повинна враховувати не тільки культурні та соціальні характеристики, а й особистісні особливості комунікантів, їхній життєвий досвід, соціальні установки та обставини, оскільки від цих факторів залежить сприйняття [4]. Комунікативну взаємодію можна класифікувати за різними ознаками: з точки зору особливостей психічного відображення (інтелектуальне, емоційне, образне, асоціативне); з точки зору концентрації інтересів сторін (конфронтація, компроміс, співпраця, вихід, нейтралітет); за кількістю, характером і ступенем залученості суб’єктів до процесу взаємодії (монолог, діалог, полілог); через організаційні форми комунікативного впливу (ділова бесіда, нарада, пресконференція тощо); через спілкування: мовленнєве (вербальне) і немовленнєве (невербальне).

Комунікація як процес взаємовпливу суб’єктів (комунікантів) один на одного є найважливішою частиною соціальної культури спілкування [15]. Стратегія і тактика спілкування визначаються соціокультурним спілкуванням. Соціокультурна взаємодія ефективна за двох умов: коли транзакції мають “комплементарний” характер, тобто збігаються; з правильним розумінням ситуації та належним стилем дій у ній. Основними ознаками соціокультурного спілкування є: комунікативний інтерес, що виражається у потребі спілкуватися та реалізації цілей і планів “мовця”; мотивація та стимулювання спілку-

вання соціокультурної взаємодії; резонансний вплив соціокультурної інформації, що виявляється у правильній соціокультурно-просторовій організації соціокультурної взаємодії; комунікативна адаптація суб’єктів соціокультурної взаємодії, яка полягає у правильному сприйнятті та розумінні основи аперцепції суб’єктів соціокультурної взаємодії; стратегія соціокультурної взаємодії, заснована на принципах і нормах комунікативної культури, що дає можливість досягти максимальної ефективності комунікативного впливу [6]. Соціокультурна комунікація виступає через процес здійснення певного типу взаємопов’язаних дій з формування та використання ресурсів комунікативної особистості для досягнення її цілей.

У зв’язку з цим важливим стає досягнення соціального консенсусу між представниками міжкультурного обміну, знання та повага до чинних загальноприйнятих норм. Одним із найважливіших чинників, що визначають успішність комунікативних процесів у сфері міжкультурних контактів, є розуміння та прийняття способу мислення, який відображає менталітет нації та включає три основні компоненти: знання, ставлення, поведінку. Процес комунікації включений у більш складне явище – спілкування, тому важливо бачити його зміст саме в цій площині. Суть полягає у тому, що в процесі спілкування люди взаємодіють один з одним. Для повного опису цього процесу взаємовпливу недостатньо знати лише структуру комунікативного акту, необхідно також проаналізувати мотиви тих, хто бере участь у процесі міжкультурної комунікації, їхні цілі, установки тощо.

Висновки. У статті доведено, що сучасні глобальні суспільно-політичні та економічні зміни викликають значний інтерес до культури інших народів як визначальної умови реалізації творчого потенціалу окремої особистості і суспільства загалом.

Останнім часом саме іноземна мова деякими дослідниками розглядається інструментом полікультурного розвитку особистості студентів або засобом, що забезпечує інтеграцію людини в нове суспільство, в нову соціальну ситуацію.

Носієм культури народу та його найважливішим національним ідентифікатором є мова, яка має традиційний характер. Доведено, що як мова, так і культура єднають людей. У науковій роботі наведено такі основні визначення мови:

- ефективний засіб формування особистості;
- найпродуктивніший інструмент людського взаєморозуміння;
- одне з унікальних явищ життя людини і суспільства;
- феномен національної культури;
- сполучна ланка між історичними поколіннями народу, що забезпечує спадкоємність та єдність культурної традиції.

Отже, мова є специфічним засобом збереження та передачі інформації, а також управління поведінкою людини. Завдяки мові досягається специфічно людська форма передачі соціального досвіду, культурних норм і традицій; через мову досягається спадкоємність різних поколінь та історичних епох.

Крім того, зазначено, що у сучасних умовах розвитку глобальної інформаційної, науково-технічної та освітньої взаємодії, інтеграції України у світовий та європейський простір збільшується зона перетину культур різних народів за рахунок появи освітнього культурного простору, спільного для всіх.

Взаємодія культур – це особливий тип безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або більше культурами, а також взаємовпливи і зміни, що відбуваються у ході цих стосунків.

Доведено, що комунікація між людьми формується завдяки навичкам міжкультурної комунікації.

Міжкультурна комунікація є соціальним феноменом, що полягає як у конструктивній, так і в деструктивній взаємодії між представниками різних національних та етнічних культур у межах чітко визначеного просторово-часового простору. Ключова роль у міжкультурній взаємодії належить людині, що є носієм загальнолюдських і культурних особливостей.

Така багатofункціональність комунікації дає підставу виділити її аспекти: інформаційний, інтерактивний, гносеологічний, аксеологічний, нормативний, семіотичний, практичний. Ідентифікація перелічених аспектів комунікативного акту відбувається як вербальними, так і невербальними засобами.

Комунікація як процес взаємовпливу суб'єктів (комунікантів) один на одного є найважливішою частиною соціальної культури спілкування.

Успішна міжкультурна та соціальна взаємодія виступає проявом відповідної комунікативної поведінки в процесі взаємопізнання, взаєморозуміння, налагодження стосунків.

Міжкультурна комунікація стає відмінною рисою сучасного українського суспільства, а її розвиток – одним із пріоритетних напрямів діяльності системи освіти загалом. У зв'язку з цим важливим стає досягнення соціального консенсусу між представниками міжкультурного обміну, знання та повага до загальноприйнятих норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Вид. центр "Академія", 2004. 342 с.
2. Василишина Н.М., Скірда Т.С. Переклад як міжкультурна комунікація: англійська – українська мови : практикум для студентів денної форми навчання галузі знань 0302 "Міжнародні відносини". Київ : PRINT LINE, 2020. 176 с.
3. Вітрук В.В. Англійська мова і міжкультурна комунікація. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/20.11.2020> (дата звернення: 12.11.2023).

4. Ігнатенко О.В. Формування міжкультурної комунікативної компетенції в процесі навчання ділової англійської мови. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1142> (дата звернення: 12.11.2023).

5. Коваленко О. Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2006. № 5. С. 10–12.

6. Козак А.В. Взаємодія мови і культури у процесі міжкультурної комунікації. *Мовні універсалії у міжкультурній комунікації* : матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару, 24 лютого 2012 р. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2012. С. 16–19.

7. Малик В.М. До проблеми виховання іноземної комунікативної культури у ЗВО. *Молодь і ринок*. 2023. № 3 (211). С. 133–139.

8. Малик В.М. Формування іноземної комунікативної культури у студентів аграрних ЗВО. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2022. Вип. 72. С. 59–67.

9. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посібник для університетів. Київ : Академія, 2012. 285 с. Серія "Альма-матер".

10. Мирний П. Твори : в 5 т. Київ : АН УРСР, 1955. Т. 5. 459 с.

11. Рибіна Н.В., Кошіль Н.Є., Гирила О.С. Особливості міжкультурної англомовної комунікації як вияву мовної компетентності. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22. Т. 2. С. 104–107.

12. Рильський М. Як парость виноградної лози. Київ : Наук. думка, 1973. 264 с.

13. Фаріон І. Мова як духовно-національний феномен. URL: <https://is.gd/motIR> (дата звернення: 29.11.2023).

14. Юдіна О.В. Система вправ для навчання майбутніх менеджерів міжкультурного спілкування німецькою мовою. *Іноземні мови*. 2009. № 2. С. 35–39.

15. Bolten J. Interkulturelle Kommunikation: Texte und Übungen zum interkulturellen Handeln. *Sternenfels : Wissenschaft und Praktik*, 2018. 396 s.

16. Crystal D. English as a Global Language. Second edition. Cambridge University Press, 2003. 212 p.

17. Kroeber A.L. Culture: A critical review of concepts and definitions. Harvard University Peabody Museum of American Archeology and Ethnology. URL: [https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:427692955\\$1i](https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:427692955$1i) (дата звернення: 29.11.2023).

18. Oliynyk T.I. Raising cross-cultural awareness through English language teaching. *Іноземні мови*. 2008. № 4. С. 29–32.

19. Professional development training of the interpreters under the effective intercultural communication / O. Tsaryk etc. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2021. № 24. pp. 24–27.

20. The non-verbal dictionary of gestures, signs and body language cues. URL: <http://memders.ad.com/non-verbal2/diction1.htm> (дата звернення: 12.11.2023).

REFERENCES

1. Batsevych, F.S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky [Basics of communicative linguistics]*. Kyiv, 342 p. [in Ukrainian].
2. Vasylyshyna, N.M. & Skyrda, T.S. (2020). *Pereklad yak mizhkulturna komunikatsiia: anhliiska – ukrainska movy: praktykum dlia studentiv dennoi formy navchannia haluzi znan*

0302 “Mizhnarodni vidnosyny” [Translation as intercultural communication: English – Ukrainian languages: practicum for full-time students of the field of knowledge 0302 “International relations”]. Kyiv, 176 p. [in Ukrainian].

3. Vitruk, V.V. Anhliiska mova i mizhkulturna komunikatsiia [English language and intercultural communication]. Available at: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/20.11.2020> (Accessed 12 Nov. 2023). [in Ukrainian].

4. Ihnatenko, O.V. Formuvannia mizhkulturnoi komunikativnoi kompetentsii v protsesi navchannia dilovoi anhliiskoi movy [Formation of intercultural communicative competence in the process of teaching business English]. Available at: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1142> (Accessed 12 Nov. 2023). [in Ukrainian].

5. Kovalenko, O. (2006). Polityka ta praktyka vykladannia v umovakh sotsiokulturnoho rozmaittia [Policy and practice of teaching in conditions of socio-cultural diversity]. *Inozemni movy v navchalnykh zakladakh*. No. 5, pp. 10–12. [in Ukrainian].

6. Kozak, A.V. (2012). Vzaiemodiia movy i kultury u protsesi mizhkulturnoi komunikatsii [Interaction of language and culture in the process of intercultural communication]. *Movni universalii u mizhkulturnii komunikatsii: materialy II Vseukrainskoho naukovopraktychnoho seminaru – Linguistic universals in intercultural communication: materials of the II All-Ukrainian scientific and practical seminar*, February 24, 2012. (pp. 16–19). Lutsk. [in Ukrainian].

7. Malyk, V.M. (2023). Do problemy vykhovannia inshomovnoi komunikativnoi kultury u ZVO [To the problem of education of foreign language communicative culture in institutions of higher education]. *Youth & market*. No. 3 (211), pp. 133–139. [in Ukrainian].

8. Malyk, V.M. (2022). Formuvannia inshomovnoi komunikativnoi kultury u studentiv ahramykh ZVO [Formation of foreign language communicative culture among students of agrarian higher education institutions]. *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi. Series: pedagogy and psychology*. No. 72, pp. 59–67. [in Ukrainian].

9. Manakin, V.M. (2012). Mova i mizhkulturna komunikatsiia: navch. posibnyk dlia universitetiv [Language and intercultural communication: education. a guide for universities]. Kyiv, 285 p. [in Ukrainian].

10. Mymy, P. (1955). Tvory [Novels]. Vol. 5. Kyiv, 459 p. [in Ukrainian].

11. Rybina, N.V., Koshil, N.Ie. & Hyryla, O.S. (2022). Osoblyvosti mizhkulturnoi anhlo-movnoi komunikatsii yak vyjavu movnoi kompetentnosti [Peculiarities of intercultural English-language communication as a manifestation of linguistic competence]. *Transcarpathian Philological Studies*. Issue 22. Vol. 2, pp. 104–107. [in Ukrainian].

12. Rylskyi, M. (1973). Yak parost vynohradnoi lozy [Like the growth of a grape vine]. Kyiv, 264 p. [in Ukrainian].

13. Farion, I. Mova yak dukhovno-natsionalnyi fenomen [Language as a spiritual and national phenomenon]. Available at: <https://is.gd/motIR> (Accessed 29 Nov. 2023). [in Ukrainian].

14. Yudina, O.V. (2009). Systema vprav dlia navchannia maibutnikh menedzheriv mizhkulturnoho spilkuvannia nimetskoiu movoiu. Inozemni movy [A system of exercises for training future managers of cross-cultural communication in German]. *Foreign languages*. No. 2, pp. 35–39 [in Ukrainian].

15. Bolten, J. (2018). Interkulturelle Kommunikation: Texte und Übungen zum interkulturellen Handeln [Intercultural Communication: Texts and Exercises for Intercultural Action]. *Sternenfels: Wissenschaft und Praktik* [in German].

16. Crystal, D. (2003). English as a Global Language. Second edition. Cambridge University Press [in English].

17. Kroeber, A.L. Culture: A critical review of concepts and definitions. Harvard University Peabody Museum of American Archeology and Ethnology. Available at: [https://iii.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:427692955\\$1i](https://iii.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:427692955$1i) (Accessed 29 Nov. 2023). [in English].

18. Oliynyk, T.I. (2008). Raising cross-cultural awareness through English language teaching. *Foreign languages*. No. 4, pp. 29–32. [in English].

19. Tsaryk, O., Rybina, N., Koshil, N. & Hyryla, O. (2021). Professional development training of the interpreters under the effective intercultural communication. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. No. 24, pp. 24–27. [in English].

20. The non-verbal dictionary of gestures, signs and body language cues. Available at: <http://memders.ad.com/non-verb-al2/diction1.htm> (Accessed 12 Nov. 2023). [in English].

Стаття надійшла до редакції 30.11.2023

“Слїдувати голосу власної совїсті зручнїше, нїж голосу розуму, адже при поганому результатї у совїсті завждї знайдеться виправданнє і розрада”.

Фрїдрїх Нїцше
нїмецький фїлософ

“Немає іншої моралї, крїм тїєї, яка ґрунтується на принципах розуму і впливає з природної схильностї людини до добра”.

П’єр Бейль
французький фїлософ, лїтератор

